

De amateurkunstenaar zij geprezen!

In advertenties waarbij men op zoek gaat naar vriendschap, naar een leuk lief, of naar een leuke collega, lees je wel vaker: “gezocht: dynamisch, geëngageerd en enthousiast persoon”. Voor dergelijke advertenties ben je bij de amateurkunstenaar aan het juiste adres. Dat leert ons dit onderzoek.

De amateurkunstensector besliste in 2008 met enkele gerenommeerde onderzoekers in zee te gaan om een grootschalig sociologisch onderzoek op te zetten. In wat volgt, word je door de onderzoekers doorheen de amateurkunsten geloodst. En laat ons duidelijk zijn: aan dit onderzoek is met man en macht gedurende anderhalf jaar gewerkt. Met uiterste precisie werkte een team sociologen onder leiding van professoren Mark Elchardus (VUB) en John Lievens (UGent) aan dit onderzoek. Enerzijds werden de antwoorden uit maar liefst 2.253 ingevulde postenquêtes verwerkt. Deze enquête is bedeed aan een representatieve steekproef van de bevolking in Vlaanderen en Brussel. Anderzijds werden de gegevens verwerkt uit de 5.533 ingevulde webenquêtes die zijn afgenomen bij de leden/geregistreerde geïnteresseerden¹ van de amateurkunstensector. Tot slot, heeft men ook resultaten van andere onderzoeken, zoals bv. de Cultuurparticipatiesurvey 2003-2004, gebruikt om dit onderzoek te onderbouwen. Alle ontzag voor de onderzoekers die zich zo vol overgave op dit onderzoek hebben gestort, niets aan het toeval overlatend, alles gecontroleerd en dubbel gecontroleerd. Het rapport van het onderzoek is hoogst indrukwekkend. Iedereen kan het vrij raadplegen op www.amateurkunsten.be/onderzoek. In deze publicatie krijg je alvast de hoofdzaken uit het onderzoek mee.

Het onderzoek gaat in op de profielen van de amateurkunstenaars, de wijze waarop amateurkunstenaars zich vormen, de beoefenredenen, de kosten en inkomsten bij amateurkunsten, de plaats van amateurkunsten in de levensloop, het verschil tussen amateurkunstenaars en niet-amateurkunstenaars, de deelname aan andere activiteiten...

Hierbij wordt op enkele pagina's een abstract van het onderzoek gegeven. En je zal moeten toegeven dat een abstract van dit onderzoek automatisch uitmondt in een ode aan de amateurkunstenaar.

Laat ons meteen beginnen met een verbluffend cijfer. De personen die deelnamen aan het bevolkingsonderzoek (de postenquête) kregen een lijst van 58 creatieve activiteiten voorgelegd. Voor elk van deze activiteiten werd gevraagd of ze deze de afgelopen zes maanden voorafgaand aan het onderzoek beoefend hebben of niet. **En wat bleek: maar liefst 37% van de Vlamingen van 14 jaar en ouder² beoefende minstens één creatieve hobby in de laatste zes maanden.** Dit is meer dan een derde van de Vlamingen! Je kan hierbij uiteraard de bedenking maken of het merendeel dit niet heel vrijblijvend deed. Daarom is nagegaan hoeveel van deze mensen tot de ‘frequente amateurkunstenaar’ kunnen worden gerekend. Een **frequente amateurkunstenaar** is iemand die één creatieve hobby minstens wekelijks beoefent, of 2 verschillende disciplines minstens meermaals per maand uitoefent, of 4 verschillende disciplines minstens maandelijks beoefent. En jawel, we blijven met een heel aanzienlijk percentage zitten. **Maar liefst 27%** van de Vlamingen kan als frequente beoefenaar beschouwd worden. Interessant om weten is ook dat slechts een minderheid van de Vlamingen (29,2%) nooit een creatieve hobby beoefende.

¹ In de amateurkunstensector werken enkele organisaties met het systeem van lidmaatschappen. Andere organisaties die niet met lidmaatschappen werken, registreren nauwkeurig wie er actief is binnen hun kunstdiscipline en wie er reeds beroep deed op de amateurkunstenorganisatie voor ondersteuning.

² Gezien voor het bevolkingsonderzoek de steekproef op basis van het rijksregister werd genomen, kon men enkel bevragingen afnemen bij de +14-jarigen

Een aantal van de 58 bevroegde activiteiten worden opmerkelijk meer beoefend dan andere. Hoewel duidelijk is meegegeven dat vakantie- of familiefoto's niet meetellen, blijft de topper onder de culturele hobby's fotografie: 7,7% geeft aan gefotografeerd te hebben gedurende de laatste zes maanden. Andere vaak beoefende activiteiten zijn: een instrument bespelen (6,8%), een dagboek of korte gedachten schrijven (6,3%), tekenen (5,8%) en multimedia (4,5%).

Om te onderzoeken of amateurkunstenaars zich tot één discipline beperken of meerdere disciplines **cumuleren**, is de lijst van 58 creatieve activiteiten, opgedeeld in zeven disciplines: beeldexpressie, dans, schrijven, zang, beeldende kunst, theater en muziek. De meeste amateurkunstenaars beperken zich tot één van de zeven disciplines. Bijna een kwart (23,5%) van de amateurkunstenaars beoefent twee disciplines, 11,3% drie disciplines en 4,9% vier disciplines. 1,6% van de amateurkunstenaars gaat helemaal loos en is in meer dan 4 disciplines actief.

Kunst beoefenen blijkt **leeftijdsgebonden** te zijn. Jongeren beoefenen veel vaker amateurkunsten dan ouderen. Zo geeft 64,5% van de 14- tot 17-jarigen aan frequent een creatieve hobby te beoefenen, tegenover slechts 12% van de 65-plussers. Deze daling is vrij lineair; naarmate men ouder is, beoefent men minder vaak één of andere kunstvorm. Interessant om weten is ook dat bij de twee jongste leeftijdsgroepen (14-17-jarigen en 18-tot 35-jarigen) nog geen 20% aangeeft nooit kunst te hebben beoefend, terwijl dit bij de groep van 65-plussers ruim 40% is. Dit wijst erop dat de verschillen tussen jongeren en ouderen niet alleen een leeftijdseffect zijn, maar dat hier een cohorteneffect speelt. Het aanbod van creatieve activiteiten is bv. vandaag veel groter dan pakweg 20 jaar geleden.

Interessant om weten is dat de **gemiddelde leeftijd** van amateurkunstenaars gaat van 30,85 (muziek) tot 42,71 (zang). De algemene gemiddelde leeftijd van de mensen uit de steekproef is rond de 45 jaar. Amateurkunstenaars zijn dus opmerkelijk jonger. Toch zegt de gemiddelde leeftijd per sector niet alles. Zang spreekt bv. zowel jongeren tussen 14 en 17 jaar (20,0%), als 65-plussers (21,3%) aan, terwijl muziek eerder een aangelegenheid van jongeren is (64% van de beoefenaars is hier jonger dan 35 jaar). Dit is ook zo wat theater betreft: 61% is tussen de 14 en 34 jaar oud.

En hoe zit het met de **man-vrouwverhouding**? Vrouwen doen duidelijk vaker aan amateurkunsten dan mannen en ze doen het ook frequenter. 32% van de vrouwen beoefent kunst op frequente basis, terwijl dit bij de mannen slechts voor 23% geldt. Vrouwen zijn relatief sterker aanwezig in de beeldende kunsten, zang, dans en schrijven. Mannen zijn daarentegen wel in de meerderheid bij muziek en beeldexpressie. Theater omvat min of meer een zelfde aantal mannen als vrouwen.

Opleiding blijkt eveneens invloed te hebben op het beoefenen van een creatieve hobby. 13,6% van de mensen met ten hoogste een diploma lager secundair is amateurkunstenaar; 19,0% van de mensen met ten hoogste een diploma secundair onderwijs beoefent kunst en 39,2% van de hoogopgeleiden beoefent frequent een creatieve hobby.

Naast opleiding blijkt ook de **inhoudelijke invulling** van het werk onderscheid te geven. Frequente amateurkunstenaars oefenen vaker een meer leidinggevende functie uit dan mensen die momenteel geen kunst beoefenen. Om dit te meten werd een schaal van 0 tot 100 gemaakt die het leidinggevend karakter van de job meet. De frequente beoefenaars halen een gemiddelde score van 36 op 100, terwijl de personen die nooit kunst hebben beoefend gemiddeld 23 punten scoren op deze schaal. Handig om weten als je een leidinggevende job ambieert, is dat vooral beoefenaars van beeldexpressie, schrijven, dans en muziek jobs hebben die een sterker leidinggevend karakter vertonen.

Voor personen die in een stedelijke omgeving wonen, is het aanbod aan georganiseerde culturele activiteiten doorgaans groter dan voor plattelandbewoners. We kunnen dan ook vermoeden dat de omgeving een **impact** heeft. In tegenstelling tot ons vermoeden, blijkt echter uit dit onderzoek dat

mensen uit landelijke woonomgevingen even vaak een creatieve hobby beoefenen als mensen uit een stedelijke woonomgeving.

In welk **verband** beoefent men kunst? 51% beoefent zijn/haar creatieve hobby('s) in een club, vereniging of band. Daarnaast beoefent 54% zijn/haar creatieve hobby('s) alleen. 34% beoefent zijn/haar creatieve hobby samen met vrienden. Uit het voorgaande is al duidelijk geworden dat mensen meerdere antwoorden konden aankruisen. Daarom is het goed te vermelden dat slechts 13% uitsluitend het vakje 'alleen beoefenen' aankruiste.

Tal van mensen volgen ook een opleiding. Over de disciplines heen bekeken, beoefent 25% van de amateurkunstenaars minstens één creatieve hobby in het deeltijds kunstonderwijs en een 20% doet dat in een opleiding of cursus buiten het deeltijds kunstonderwijs (workshop, lessenreeks of vorming). 7% van de amateurkunstenaars volgt zowel les in het deeltijds kunstonderwijs als buiten het deeltijds kunstonderwijs.

Zowel voor de opleidingen binnen als buiten het deeltijds kunstonderwijs, werd gevraagd een **evaluatie** te geven op een 14-tal punten. Zowel de deelnemers aan opleidingen georganiseerd binnen het deeltijds kunstonderwijs als aan opleidingen georganiseerd buiten het deeltijds kunstonderwijs zijn het meest tevreden over de lessen en de opleiding op zich als over de lesgeverkwaliteiten van de docenten. Bij beide opleidingsvormen is men het minst tevreden over de hulp en motivatie die aangereikt worden om naar een professioneel kunstenaarschap over te stappen en de opvolging buiten de lessen. Een nuance is hier nodig, gezien net bij deze twee aspecten een groot deel van de beoefenaars zich in de middencategorie plaatst en er eigenlijk geen duidelijk standpunt over innemen. Wellicht gaat het hier dan ook over twee aspecten binnen de opleiding die minder belangrijk worden geacht door de deelnemers.

Kunst beoefenen is duidelijk geen geïsoleerd gegeven. Naast het beoefenen in georganiseerd verband, is ook vastgesteld dat kunstbeoefening sterk ingebed ligt in de **gezinscontext**. Meer dan de helft van de ondervraagde amateurkunstenaars (56,6%) die niet alleen woont, heeft namelijk nog een andere persoon in zijn/haar huishouden die ook amateurkunsten beoefent.

Het is in de eerste plaats door receptief deel te nemen aan cultuur dat amateurkunstenaars **in contact** kwamen met hun hobby. 56,6% van de actieve leden geeft aan in contact te zijn gekomen met hun hobby via optredens, concerten of evenementen. Op de tweede plaats komt de school met maar liefst 44%. Dat is vooral zo voor instrumentale muziek (50,60%) en popmuziek (47,70%), maar ook bij zang, theater en beeldende kunst is de invloed van de school duidelijk aanwezig. Voor schrijven (12%), beeldexpressie (17,6%) en jazz/folk/wereldmuziek (17,5%) bleek de school niet zo belangrijk als aanzet.

Iets meer dan een derde van de actieve leden kwam vervolgens in contact met zijn/haar hobby via het deeltijds kunstonderwijs. Het alternatieve opleidingscircuit doet het ook niet slecht als introducerende instantie: nagenoeg een vijfde van de beoefenaars geeft aan in contact te zijn gekomen met zijn/haar hobby via een dergelijke opleiding.

En om welke reden **begint** men dan met amateurkunsten? Het onderzoek wijst uit dat ruim drie vierde van de amateurkunstenaars met kunst begon om creatief bezig te zijn in de vrije tijd. Slechts voor een ruim kwart is de introducerende rol van vrienden belangrijk geweest. Een vijfde startte met kunst om nieuwe mensen te ontmoeten en bij een 15% zijn het de ouders en/of de school die tot amateurkunst hebben aangezet.

Zij die beoefenen, blijken dat in de eerste plaats te doen omwille van ontspannings**motieven**. Meer dan 90% meent dat amateurkunst een goede manier is om zich te ontspannen. Ongeveer 84% van de amateurkunstenaars geeft aan te beoefenen om nieuwe dingen te leren en/of om zichzelf te ontplooiën. Op de derde plaats komen sociale motieven: nagenoeg drie vierde van de beoefenaars geeft aan amateurkunstenaar te zijn om met vrienden samen te zijn, voor de gezelligheid en/of om nieuwe mensen te ontmoeten die dezelfde interesses hebben. Sociale waarderingsmotieven blijken dan weer heel wat minder belangrijk. Slechts 40% van de amateurkunstenaars geeft namelijk als beweegreden 'omdat het goed staat bij vrienden en kennissen' of 'omdat mensen opkijken naar iemand die dat kan'.

Het feit of men al dan niet met amateurkunst begint, is ook duidelijk beïnvloed door datgene wat men tijdens de **jeugd**jaren doet. Hoe meer men in de jeugd met cultuur bezig is geweest (ook receptief), hoe groter de kans dat men amateurkunstenaar wordt. Een heel belangrijke invloed is ook of de ouders tijdens je jeugd (0-18 jaar) bezig waren met amateurkunst. Was dat het geval, dan is de kans dat je zelf amateurkunstenaar wordt aanzienlijk groter. Ouders hebben dus een duidelijke rolmodel functie.

De vaakst aangehaalde redenen om te **stoppen** met amateurkunsten, blijken het gebrek aan tijd, de combinatie gezin/werk en andere hobby's. Drempels met een eerder sociaal karakter zoals 'het niet aanvaard worden', of 'het niet aanvaard worden door familie en vrienden' spelen een zeer minimale rol. Hierbij moet wel vermeld worden dat later in het onderzoek blijkt dat amateurkunstenaars geen opmerkelijk hogere subjectieve tijdsdruk ervaren dan niet-beoefenaars. De amateurkunstenaars die nu nog actief bezig zijn, blijken deze hobby dus best vlot te kunnen inpassen in hun leven.

Amateurkunstenaar versus professioneel? Het is een kwestie om een sluitende definitie te vinden die het onderscheid tussen amateur en professioneel bepaalt. Kwaliteit, bestede tijd, inkomsten uit de kunst... , hoeven lang niet enkel door de professionele kunstenaars geclaimd te worden. Hoe professioneel iemand met kunst bezig is, blijft een subjectieve inschatting. Daarom werd aan de kunstenaars zelf gevraagd hoe professioneel ze zichzelf achten. Op een schaal van 1 (amateur) over 3 (semi-professioneel) tot 7 (professioneel) kon men aankruisen waar men zich naar eigen indruk bevindt. En wat blijkt: een duidelijke meerderheid van 64,1% plaatst zich aan de linkerkant van het continuüm als amateur (1 of 2). Ongeveer een derde van de beoefenaars (32,1%) ziet zich eerder in het midden als semi-professioneel (3,4 of 5). Slechts een minderheid van 3,8% plaatst zichzelf rechts of extreem rechts op het continuüm als professioneel kunstenaar (6 of 7).

Hoeveel tijd besteden amateurkunstenaars aan hun hobby? Gemiddeld blijkt dit 7,61 uren per week te zijn. Opvallend is dat bij beeldende kunst de tijdsbesteding bijna dubbel zo hoog ligt met 14,54 uren per week. Amateurkunsten worden vaker beoefend op weekdays dan tijdens de weekends en tijdens schoolvakanties. Meer dan 95% van de leden gaf namelijk aan op weekdays te beoefenen, terwijl ongeveer twee derde van de amateurkunstenaars op zaterdagen of zondagen beoefent. Tijdens de schoolvakanties is dit ongeveer 57,4%.

Op weekdays wordt het vaakst 's avonds beoefend tussen 18u en 22u (75,09%). Overdag - en zeker in de voormiddag - wordt er opvallend weinig beoefend. Slechts 18,44% van de amateurkunstenaars heeft geen vast tijdstip waarop men tijdens weekdays beoefent. Tijdens het weekend valt op dat er veel meer zijn die geen vast tijdstip van beoefening hebben (voor zaterdag gaat het om 38,57% en voor zondag om 43,84%).

In het ledenonderzoek werd gevraagd of men al iets van de creatieve activiteit aan anderen heeft **laten zien of horen**. In het algemeen blijkt dat 65,6% van de actieve leden zijn of haar creatieve

activiteiten al ooit aan anderen heeft laten zien of horen. Het vaakst wordt dit getoond aan gezinsleden, vrienden of kennissen.

Is kunst beoefenen een kostelijke affaire of haal je er net **geld** uit? In het algemeen blijkt dat kunstbeoefening voor de overgrote meerderheid niet kosteloos is. Slechts 6,2% van de actieve leden geeft niets uit aan de beoefening van zijn/haar hobby. Ongeveer 8% van de actieve leden geeft minder dan €50 uit. Meer dan een vierde van de beoefenaars (27,5%) geeft tussen €50 en €249 uit. Meer dan een derde tussen €250 en €999 (36,1%). Tot slot stellen we een grote groep beoefenaars van 21,9% vast die meer dan €1.000 uitgeeft aan kunstbeoefening op jaarbasis. De drie voornaamste uitgavenposten zijn vervoer, instrumenten/materiaal en lidgeld.

De meeste beoefenaars (58,4%) nemen deze uitgaven voor eigen rekening. Voor 31,4% van de beoefenaars worden kosten (deels) opgevangen door de vereniging waarvan men lid is. Voor 16,2% van de beoefenaars kunnen de kosten (deels) opgevangen worden door middel van tegemoetkomingen vanuit de overheid. Ouders spelen voor 14,2% van de beoefenaars een rol in het (deels) opvangen van kosten verbonden aan de beoefening van amateurkunst.

Staan er dan inkomsten tegenover? In het algemeen merken we dat de inkomsten uit amateurkunstbeoefening niet erg hoog liggen. Gemiddeld blijkt twee derde van de beoefenaars geen inkomsten te halen uit zijn/haar hobby. Een kleine minderheid van 5,1% haalt er minder dan €50 uit. Toch geldt voor 18% van de beoefenaars dat hij/zij meer dan €250 op jaarbasis aan inkomsten genereert. Het geven van optredens of voorstellingen levert de voornaamste inkomsten op; lesgeven, promotie en merchandising, verkoop van cd's, dvd's, kunstwerken of boeken leveren minder op.

Vlaanderen telt negen **landelijke amateurkunstenorganisaties** die elk duizenden amateurkunstenaars ondersteunen die actief zijn binnen een bepaalde discipline. Deze organisaties zijn: Vlamo, Danspunt, Centrum voor Beeldexpressie, Koor&Stem, Poppunt, Creatief Schrijven, OPENDOEK, KUNSTWERK[t] en Muziekmozaïek. Wat verwachten de leden eigenlijk van deze organisaties? Ze verwachten in de eerste plaats dat hun amateurkunstenorganisatie informatie en documentatie aanreikt (51,5%). Ook het organiseren van artistieke cursussen en vorming, het promoten van de discipline en het verdedigen van de belangen van de sector naar de overheid toe blijken belangrijke verwachtingen (telkens meer dan 40% van de leden verwacht dit). Ca. 30% van de leden verwacht dat hun steunpunt podiumkansen biedt en voor verzekeringen zorgt. Ongeveer een vierde van de leden verwacht dat hun steunpunt begeleiding/coaching geeft op artistiek vlak, ondersteuning biedt op administratief/juridisch vlak en voorziet in werkmaterialen. Slechts 2,5% blijkt de diensten van de steunpunten overbodig te vinden.

Nu we reeds zoveel meer weten over amateurkunsten, halen we nog een reeks extra argumenten boven om je vooral met zoveel mogelijk amateurkunstenaars te omringen en, als dat nog niet het geval zou zijn, je zelf toe te leggen op kunstbeoefening. Mensen die vaak een creatieve hobby beoefenen, hebben een groter vrijetijdsnetwerk dan zij die geen creatieve hobby beoefenen. Frequente amateurkunstenaars krijgen ook duidelijk meer steun van hun omgeving, dan mensen die nooit aan amateurkunsten deden. Frequente beoefenaars blijken bovendien een positiever zelfbeeld te hebben dan diegenen die minder of niet met kunstbeoefening bezig zijn. Tot slot zijn amateurkunstenaars veel actiever binnen de receptieve cultuurparticipatie (het bezoeken van musea, tentoonstellingen, bijwonen van concert...), lezen ze meer en zijn ze sociaal veel actiever dan niet-amateurkunstenaars.

Verder vinden mensen die vaak een creatieve hobby beoefenen, zelfontplooiing belangrijker dan mensen die dit sporadisch of nooit doen. Bovendien hechten amateurkunstenaars merkelijk meer belang en waarde aan kunst en cultuur dan niet-amateurkunstenaars. Zo is bij de amateurkunstenaars 64% de mening toegedaan dat een leven zonder kunst en cultuur maar saai is, terwijl bij de niet-beoefenaars slechts 46% die mening deelt.

Zoals verwacht nemen amateurkunstenaars veel vaker deel aan culturele activiteiten en evenementen in vergelijking met mensen die geen creatieve hobby beoefenen. Diegenen die er voor receptieve cultuurparticipatie met kop en schouders bovenuit steken, zijn de frequente amateurkunstenaars. Iets minder dan een vierde van deze respondenten kan beschouwd worden als 'hardcore cultuurparticipant'. Deze personen nemen aan zowat alle cultuuractiviteiten deel en vertonen een ruime interesse in alle kunst- en cultuurvormen. Dit staat tegenover 4% 'hardcore participanten' bij diegenen die nooit een creatieve hobby beoefenden.

Verder kon worden vastgesteld dat amateurkunstenaars in verenigingen vaker actief of organiserend lid zijn. Dit in het bijzonder wat culturele verenigingen, verenigingen voor amateurkunsten en hobbyverenigingen betreft. Zo vinden we voor elke niet-amateurkunstenaar die actief of organiserend lid is van een culturele vereniging tot drie amateurkunstenaars toe die lid zijn van zo'n vereniging. Niet verwonderlijk uiteraard, maar daarnaast vinden we voor tal van andere verenigingen ook een grotere en actievere participatiegraad van de amateurkunstenaars. Voor sociale verenigingen is de verhouding tussen amateurkunstenaars en andere leden twee op één. Amateurkunstenaars doen tot slot beduidend meer aan sport dan niet-amateurkunstenaars (31,4% tegen 17,3%). We kunnen dus met gemak stellen dat amateurkunstenaars niet alleen op cultureel, maar ook op sociaal en sportief vlak beduidend actiever zijn dan de niet-amateurkunstenaar.

Tot slot blijkt uit het onderzoek dat amateurkunstenaars meer solidair en minder sociaal geïsoleerd zijn, positiever staan tegenover de plaats van kunst en cultuur in het onderwijs en tegenover de rol van een subsidiërende overheid in kunsten.

Dit abstract van het onderzoek, dat een aanprijzing is geworden van de amateurkunstenaar, sluiten we graag af met nog een bijzonder interessant item: de **gevoelswaarde** van het woord amateurkunsten. Waarmee associeert men het woord 'amateurkunsten' het meest? Uit het bevolkingsonderzoek blijkt dit met grote overtuiging vooral met 'enthousiasme' (67,5%) en 'creativiteit' (67,3%) te zijn. Op grote afstand volgen vier kenmerken waaraan om en bij de 35 procent denkt bij het begrip 'amateurkunsten': sociaal (38,0%), vrijblijvend (35,2%), toewijding (34,9%) en originaliteit (34,8%). De meer negatieve connotaties zoals 'saai', 'niet serieus' en 'minderwaardig werk' werden slechts door een kleine minderheid van de respondenten aangeduid.

Bij de leden associeert maar liefst 85,5% het woord amateurkunsten met 'enthousiasme'.

Laat ons hopen dat enthousiasme de bril zal kleuren waarmee beleidsmakers, onderzoekers en anderen voortaan naar de amateurkunstensector kijken. Want de amateurkunstenaar zij geprezen!